Cele 33 documente inserate în anexele lucrării întăresc constatările enunţate pe parcursul acesteia, reluate şi amplificate în concluzii.

Datele statistice furnizate de studiul lui Vladimir Diculescu sînt deosebit de utile pentru completarea conturului unei etape deosebit de interesante a epocii moderne a istoriei noastre. Creşterea numărului de negustori şi meşteri, diversificarea activităţii lucrative şi comerciale în oraşele şi tîrgurile Ţării Româneşti ilustrează, din plin, procesul intens de consolidare a noului, triumful acestuia în înfruntarea cu rînduielile feudale. Întregul material, însoţit de observaţiile şi concluziile autorului, lărgeşte cadrul în limitele căruia se înscrie dezvoltarea Principatelor în preajma revoluţiei de la 1848, oferă o perspectivă mai deplină asupra genezei şi cauzelor acesteia.

Am reproşa autorului că a fost prea sobru în expunerea sa ; că şi-a limitat prea strict observaţiile la obiectul cercetării. Am fi dorit *Observaţii preliminarii* mai largi, de natură să reliefeze condiţiile obiective pe care s-au altoit şi care au stimulat dispoziţiile regulamentare. Avem impresia că autorul acordă o importanţă exagerată convenţiei de la Akerman şi tratatului de la Adrianopol. Sublinierea mai puternică a unora din trăsăturile generale ale epocii de descompunere a feudalismului ar fi avut darul să fixeze mai exact locul acestor evenimente externe în procesul dezvoltării, în stimularea factorilor generaţi obiectiv de condiţiile interne proprii Principatelor. Descrierea prevederilor regulamentare cu privire la organizarea breslelor, a comerţului şi meseriilor ş.a., oricît de corectă ar fi nu este suficientă atîta vreme cît nu este însoţită de analiza atentă a realităţii pe care se altoia noua organizare, de sublinierea consecinţelor pe care le determină. În privinţa aceasta, considerăm noi, Vl. Diculescu putea să ne ofere mai mult. În egală măsură, concluziile s-ar fi impus să fie orientate într-o perspectivă mai largă, care să cuprindă şi noua structură a oraşului, definirea mai pregnantă a funcţiilor acestuia, a rolului său în lupta antifeudală.

Materialul şi concluziile cuprinse în studiul lui Vladimir Diculescu, absolut necesare pentru definirea mai exactă a proceselor economice şi sociale care au precedat revoluţia de la 1848 reprezintă o contribuţie preţioasă. Lucrarea, exemplu de pasiune şi competenţă profesională, lărgeşte sensibil orizontul unei epoci pentru cunoaşterea căreia se impun încă serioase şi îndelungate strădanii.

Gh. Platon

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA, *Corespondenţă* (Ediţie, studiu introductiv şi note de Ion Ardeleanu şi Nicolae Sorin), Editura Minerva, Bucureşti, 1972, 364 p. + XXII Introducerea.

Constantin Dobrogeanu-Gherea a întreţinut o vastă corespondenţă cu tovarăşii de idei, cu vechi cunoştinţe, cu membrii familiei, corespondenţă care oferă destule date pentru întregirea cunoaşterii personalităţii şi a epocii.

În acţiunea largă de depistare şi valorificare a izvoarelor, cerinţă imperioasă pentru frontul istoric din România, publicarea volumului la care ne referim — prima sinteză a corespondenţei lui Gherea — nu poate fi decît salutară. Culegerea de documente — precedată de o substanţială introducere — cuprinde materialul epistolar în două compartimente : *Corespondenţă trimisă de Constantin Dobrogeanu-Gherea* (102 scrisori) şi *Corespondenţă primită de Constantin Dobrogeanu-Gherea* (193 scrisori). În cadrul fiecăreia dintre cele două părţi, scrisorile sînt grupate, respectiv, pe destinatari şi expeditori, alfabetic şi cronologic. Majoritatea documentelor sînt inedite, parte fiind republicate, mai ales, după surse care astăzi sînt puţin accesibile (I. C. Atanasiu, *Pagini din istoria contemporană a României*, 1881—1916, vol. I, *Mişcarea socialistă* (1881—1900), Ed. Ade-

vărul, Bucureşti, 1932; I. Torouţiu, *Studii şi documente literare*). Republicarea unor scrisori după surse actuale („Manuscriptum", „Anale de istorie", „Magazin istoric") are în vedere unitatea şi utilitatea unui asemenea volum.

În funcţie de conţinut şi timp, corespondenţa poate fi plasată în trei mari perioade, cu orientări specifice: în preajma şi după războiul de independenţă; ultimul deceniu al secolului al XIX-lea; primele două decenii din secolul al XX-lea, cu anul *Neoiobăgiei* (1910) ca punct nodal (p. VII—VIII din *Introducere*). În general, documentele oferă preţioase informaţii, cu caracter biografic, în măsură „să adîncească portretul moral şi spiritual al criticului", date asupra unor militanţi ai mişcării muncitoreşti şi socialiste de la noi, informaţii asupra diverselor aspecte ale mişcării muncitoreşti şi socialiste, asupra raporturilor lui Constantin Dobrogeanu-Gherea cu oameni de ştiinţă, cultură şi literaţi.

Reţine atenţia străduinţa editorilor de a ne oferi texte transcrise corect şi însoţite de numeroase şi valoroase indicaţii, referitoare la diferite persoane, evenimente, lucrări etc. Remarcăm utilitatea celor cîteva documente anexe şi a indicelui de nume din finalul volumului.

Atît întregirea datelor asupra personalităţii şi activităţii eminentului militant al mişcării socialiste din România, cît şi sporul de informaţii pentru problematica mişcării socialiste şi muncitoreşti, pentru unele evenimente şi fenomene proprii epocii în care a trăit Constantin Dobrogeanu-Gherea, impun volumul ca un instrument indispensabil cercetătorului istoriei moderne, istoriografului literar care are în vedere aceeaşi perioadă.

D. D. Rusu

CASSIUS DIO, *Istoria romană*, vol. I, traducere şi note de conf. univ. dr. A. Piatkowski, studiu introductiv de prof. univ. dr. Gh. Ştefan, Ed. ştiinţifică Buc., 1973, 819 p.

Opera lui Cassius Dio, reprezentant al istoriografiei greceşti din sec. al III-lea, prezintă o importanţă cu totul aparte pentru istoria poporului român. Aceasta întrucît, toate celelalte scrieri care se ocupau în mod deosebit de istoria regiunilor de la Dunărea de jos şi de cea a războaielor daco-romane nu s-au conservat pînă în zilele noastre. *Istoria romană* (Ῥωμαικά sau Ρωμαικὴ ἱστορία a lui Cassius Dio rămîne, aşadar, singurul izvor istoric mai amplu pentru evenimentele amintite. Partea ce ne interesează în special ni s-a păstrat, din păcate, doar sub forma unor rezumate tîrzii întocmite de scriitorii bizantini Xiphilinus şi Zonaras.

Istoriografia noastră a manifestat, foarte de timpuriu, un real interes pentru acest istoric al antichităţii. Miron Costin şi fiul său Nicolae, stolnicul Constantin Cantacuzino, învăţatul domn Dimitrie Cantemir şi reprezentanţii Şcolii ardelene l-au folosit, indirect ori direct, în lucrările lor.

Traducerea parţială a acestei lucrări de către Anghel Demetrescu (cărţile LXI—LXXX, Buc., 1878) a însemnat un real serviciu făcut ştiinţei istorice româneşti. Se punea, astfel, la îndemîna cercetătorilor, un izvor de mare valoare ce putea fi utilizat cu mai multă uşurinţă. G. Popa-Lisseanu a reprodus, în volumul al II-lea al lucrării sale *Dacia în autorii clasici* (Buc., 1943), fragmente din cărţile LXVII, LXVIII, LXXI în traducerea lui Anghel Demetrescu, cărora le-a adăugat şi cîteva decade din cărţile LI şi LIV în traducere proprie.

Ceea ce s-a realizat în trecut nu mai corespunde, însă, stadiului actual de dezvoltare atins de ştiinţa românească. Progresele înregistrate de studiile istorice, interesul tot mai larg pentru antichitate fac cu atît mai necesară traducerea şi tipărirea, după normele moderne, a operei istoricilor greci şi latini, în primul rînd a acelora fără de care studierea istoriei geto-dacilor ar fi cu neputinţă.